

Wmn.hu

2025.10.01.

<https://wmn.hu/kult/65701-light-art-museum-more-than-human-kiallitas>

ELŐBB AZ ÖKO, AZTÁN AZ EGO – ERRE TANÍT A LIGHT ART MUSEUM LEGÚJABB KIÁLLÍTÁSA

TÁMOGATOTT TARTALOM

A Light Art Museum legújabb kiállítása, a *More Than Human* az ember és a természet kapcsolatáról mesél, de a büntudatkeltő narratíva helyett inkább új együttműködési lehetőségeket villant fel a látogató számára. Immerzív installációk – például a felfelé hulló eső és a cianobaktérium-laboratórium – mutatják meg, hogyan léphetnénk túl az egón, és láthatnánk meg mindazt, ami a „falon túl van”: a természettel való partnerség fontosságát. A kérdés már csak az, képesek vagyunk-e tanulni a körülöttünk élő intelligenciáktól. **Takács Dalma írása.**

Délután 1 óra van, kapkodva ugrom le a villamosról. Bár mindig megfogadom, hogy alaposan megtervezem a napom, és semmit nem hagyok az utolsó pillanatra, ma ismét magam alatt vágtam a fát: a fülelem telefonnal, a kezemben az ebédem maradékával loholok végig a Szabadság téren, hogy időben odaérjek a LAM-ba. Ebből is látszik: mostanság nehezemre esik a tudatos jelenlét – most is ezerfelé viszi a figyelmem a villamos csikorgása, a tömeg, a rikító napfény –, ám amikor belépek az ajtón, mintha egy éles metszőollóval vágnának le a kinti világról. Itt sötét van és csend – de nem az a fenyegető fajta. Én pedig percek alatt megérkezem végre a figyelem és a jelenlét egy olyan minőségébe, amit hetek óta nem tapasztaltam.

Tony Oursler: Beszélő lámpa (Talking Light), 2014, Fotó: Bíró Dávid/Light Art Museum Budapest

A Light Art Museumba a legfrissebb időszakos kiállítás, a *More Than Human* miatt látogattam el, azonban mielőtt mesélni kezdenék róla, hadd szenteljek pár szót az intézménynek. A LAM három éve nyitotta meg a kapuit az egykori Hold utcai Belvárosi Piacban, a hír pedig szempillantás alatt bejárta a sajtót. A múzeumot sok cikkben a legInstagram-kompatibilisebb kiállítótérnek nevezték, és hónapokig képtelenség volt úgy végiggörgetni a social media feedem, hogy ne fények között készült szelfik ömöljenek az arcomba. Bár ez sokak számára vonzó lehet, bevallom, belőlem elsőre inkább ellenérzést váltott ki.

Noha tisztában vagyok vele, hogy manapság óriási kihívást jelent a látogatók figyelmének fenntartása, és magam is nagyon izgalmasnak találom az immerzivitás különös térélményét, óhatatlanul felmerült bennem a félelem, hogy csak egy újabb szelfimúzeumról van szó, ami kizárólag az esztétikumra épít.

Éppen ezért sokáig húztam az első látogatásom időpontját. És amikor aztán tavaly nyáron, néhány véletlen egybeesés következtében mégis betévedtem, akkor szembesültem vele: egészen eddig csak a jéghegy csúcsát láttam. Vagy talán még azt sem – csak egy hófödte kis szirtet. De hadd fejtsem ki ezt jobban – ezúttal a *More Than Human* kapcsán.

Ha meg akarjuk menteni a természetet, első lépésként vegyük észre a jelenlétét

Az egykori vásárcsarnok alsó szintjén az intézmény művészeti igazgatója, Vida Szabolcs fogad, és mikor sétára indulunk az utcák között, úgy érzem magam, mint aki a Narniába vezető ajtón nyitott be. Mítikus lények és mesterséges természeti képződmények, berlini rave partikat idéző villanások, szédítő fényhatások között visz az utunk, és bár eleinte még figyelem, hova lépek a sötétben, egy ponton elengedem a kontrollt és beolvadok a környezetembe. Az akklimatizálódás gyorsabb, mint gondoltam – pár percen belül már távoli, sosem látott galaxisnak tűnik a kinti világ. És bár mesterséges a környezet, az érzés maga ismerős: valami hasonlót élek meg akkor is, ha természetbe megyek, és sietség nélkül mélezom el egy-egy kilátópontonál.

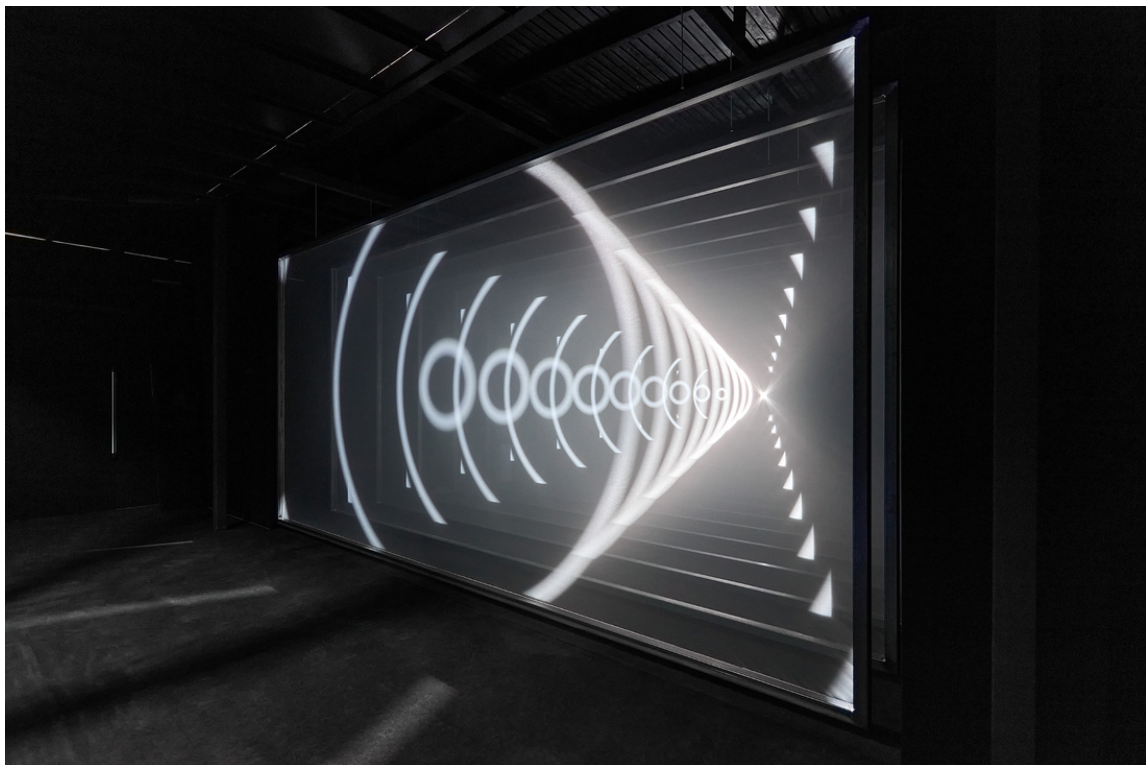

Ólafur Eliasson: Üdvözteted tükröződve (Your welcome reflected), 2003, Fotó: Bíró Dávid/Light Art Museum Budapest

Ez a fajta képzettársítás talán véletlen, de nagyon is beszédes. A *More Than Human* kiindulópontja ugyanis napjaink egyik legforróbb kérdésköre: az ember természethez való viszonya – ám a jól ismert büntudatkeltő és katasztrofizáló perspektíva helyett itt a partnerség és a megértés fontosságán a hangsúly. Ez pedig nem várt megkönnyebbülést hoz.

„A More Than Humannel olyan együttműködési rendszereket járunk körbe, amik pozitív jövőképet festenek fel és megoldási kísérleteket adnak a napjainkban fenyegető környezeti válságokra, a klímaváltozásra, vagy a biodiverzitás csökkenésére.

Ezek a témák régóta foglalkoztatják az embereket, de észre kell vennünk: nem mindig a problémák felmutatása a megoldás. Mi egy pozitív hangvételű kiállítást szerettünk volna létrehozni” – mondja el Vida Szabolcs. Azt is elárulja: a műtárgyak három kategóriára bonthatók. Láthatunk gyakorlati eljárásokat, amik konkrét megoldási javaslattal állnak elő, vannak zsigerileg ható, élményalapú munkák, amik kibillentenek bennünket a megszokottból, és adott egy történeti vonal is, ami a műveken keresztül mutatja meg, milyen utat járt be a fényművészet 1966 és 2025 között.

NONOTAK (Noemi Schipfer & Takami Nakamoto): ÁBRÁND V.6 (DAYDREAM V.6), 2021, Fotó: Bíró Dávid/Light Art Museum Budapest

És közben, álljunk bárhol is az idővonalon, a művészek által megfogalmazott értékrend úgy szövi át a teljes kiállítás szövetét, mint ahogy a fa gyökere terjeszkedik a föld alatt: fentről nézve láthatatlan, de mindenhol ott van, még ha különböző formákat is ölt. És hogy mi lenne ez a bizonyos érték?

Hát nem több, mint az, ami „az emberen túl van”, ami elszakad az egyéntől, az egocentrikus világképtől: a bennünket körbevevő természet maga.

Néhol az, ami testközelben van – például egy pókháló, amit egy lézersugár pásztáz, néhol pedig az, ami csak a jövőben létezik, kísérleti szinten. Mintha ez a sok szakember most egy pillanatra csendre intene, és csak annyit mondana nekünk: kicsit hallgass el, és nézz körbe. Látod, mennyi minden van még itt? Látod, milyen elképesztően összetett világok működnek akár csak tőled két méterre, a mindennapi életedben? Ennek te is a része vagy, és ez az

egyenlet nem fordítható meg. Az ember kell, hogy igazodjon a természethez, és nem fordítva.

Immerzivitás: 60 éve és ma

A More Than Human tárlata szinte beláthatatlanul nagy – ha valóban minden installációnál elidőznék, akár egy teljes napot is eltölthetnék itt. Míg vannak olyan művek, amik szinte azonnal értelmezhetők, akad olyan is, ami fél óra leforgása alatt éri el végleges formáját. Kísérlet ez a művészet mezsgyéin, de kísérlet ez társadalmi szinten is: itt eszmélek rá, hogy a legtöbb kulturális programon maximum két órát szoktam tölteni, a haladás és a hatékonyság valahogy mindig az elmélyedés elé került. És bár sajnos most is limitáltak a lehetőségeim, nem szeretném, ha a mennyiség a minőség rovására menne. Inkább arra kérem Szabolcsot, mutassa meg a számára legizgalmasabb alkotásokat, és azokra helyezem a fókuszom. Még itt, egyből megfogadom: hamarosan visszatérek, és egy újabb lélegzetvétellel végignézem azt, ami most kimarad.

Otto Piene: A Nap szétterjedése (The Proliferation of the Sun), 1966–1967, Fotó: Bíró Dávid/Light Art Museum Budapest

Első utunk egy villódzó terembe vezet, aminek falain hat projektor segítségével rajzolódnak ki kézzel festett, természeti molekulákra emlékeztető elemek. Látszólag nincs benne semmi extra – aki járt már immerzív tárlaton, biztosan látott hasonlót –, amikor azonban a művészeti igazgató elárulja a keletkezés évét és a mögöttes gondolatot, egyből libabőrös leszek. A Nap Szétterjedése névre keresztelt alkotás ugyanis egyike az első immerzív installációknak ('66-ban készült!), megalkotója, Otto Piene pedig háborús traumáit szeretne volna oldani vele.

A nukleáris fenyegetés és a hidegháború idején ugyanis mázsás súlyként telepedett a katonák vállára a folyamatos sötétség, ez ellen készült a lüktető, fényt adó vetítés.

Bár mai fül és szem számára akad itt pár kifejezetten nyugtalanító elem, ebben a kontextusban mégis az élet, a szépség, a természet ünneplése az, ami körbevesz bennünket. Arról nem is beszélve, hogy az ember óhatatlanul elgondolkodik azon, mennyire kontextus- és egyénfüggő az, amit a komfort szó jelent nekünk.

Jonny Niesche és Mark Pritchard: Hang & látvány (Mercy, mercy, me), 2025, Fotó: Bíró Dávid/Light Art Museum Budapest

Ahogy a jobb oldali folyosón haladunk tovább, a különböző térélmények váltják egymást. Itt jön Jonny Niesche és Mark Pritchard vörösen izzó, feszített tükre, amit hangaláfestés rezgetet és torzít, majd ezt követi a fuse* alkotócsapat munkája, akik már a korábbi kiállításra, a Phantom Visionre is hoztak egy installációt. Mivel az akkor bemutatott, álmokutatáson alapuló munkájukkal végérvényesen belopták magukat a szívembe, az új munkájukat teljes elfogultsággal fogadom. A vetítésük olyan, mintha egy biológiai laboratóriumba csöppennék. A Mimikri című alkotásban rovarok és növények hibridizációjában alakulnak ki új fajok, bemutatva egy lehetséges új evolúciós pályát. Képtelen vagyok levenni a szemem az egyszerre bizarr, és egyszerre gyönyörű képződményekről.

fuse*: Mimikri, 2025, Fotó: Bíró Dávid/Light Art Museum Budapest

„A Mimikri egy kutatás alapján született, azt vizsgálták meg a biológusok, hogy hogyan reagálhat a természet a biodiverzitás veszélyeztetettségére. Itt azzal a gondolattal játszottak el, hogy milyen különleges fajok alakulhatnak ki a jövőben, azok milyen túlélési stratégiát követnének majd, a bolygó mely részén élnének meg és milyen kihívásokkal kellene szembenézniük”

– mondja el Vida Szabolcs, rámutatva: a kijelzőn közben azt is láthatjuk, most milyen évet írunk, és az új faj megjelenésére mit saccolnak. Bármilyen bonyolultnak is tűnik a folyamat, szépen követhető és értelmezhető. És – nem mellesleg – lélegzetelállítóan szép.

Olykor az érzékelésünk, olykor az egónk visz tévútra

Egyértelműen a kiállítás egyik legizgalmasabb alkotása Yasuhiro Chida A pillanat tere című munkája, aminek már keletkezési éve is sokat sejtet: 2002-ben állt neki a művész, és 2025-ben véglegesítette az installációt. Nem véletlenül kellett hozzá ennyi év. Hosszú kísérletezés vezetett el odáig, hogy az alkotó elő tudja állítani a „felfelé hulló esőt” – pontosabban: hogy megtalálja azt a technológiát, aminek segítségével kétrehozza annak illúzióját.

„Chida valójában az időérzékelésünkkel játszik ebben az alkotásban, a vizet megvilágító stroboszkóp játékaival megbillenti az időtapasztalatunkat.

A szerkezet, amit látsz, finoman rezeg, és ennek mozgását hangolták össze a lámpák fényével. Ennek köszönhetően támad az az érzésed, hogy megváltozik a haladási irány” – árulja el Szabolcs, hozzátéve: az ilyen művek bemutatásához speciális eszközökre, képességekre van szüksége a befogadó intézményeknek, ráadásul a művészekhez sem mindig könnyű eljutni, így ezt a két feladatot is szeretne volna magára vállalni a kiállítótér – Magyarországon elsőként. Hát, meg kell hagyni, megérte a befektetett munkát: a

végeredmény amellet, hogy már-már a spiritualitás határait súrolja, tökéletes mindful-élményt kínál. Annak ellenére, hogy a villódzó fények simán elférnének egy rave buliban is, furcsán megnyugtató itt lenni. Talán a víz jelenléte, az esőcsobogás hangja, vagy a különleges mozgás teszi? Lehet, hogy mind egyszerre.

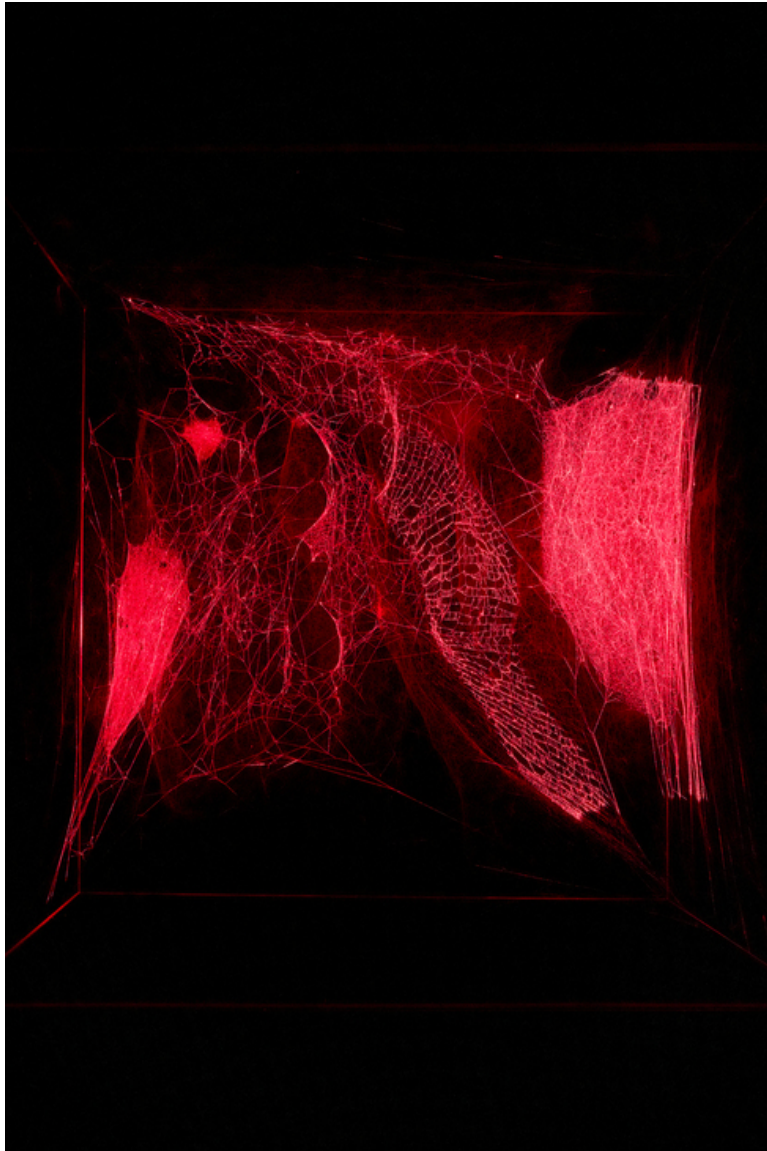

Yasuhiro Chida: A pillanat tere, 2002–2025, Fotó: Bíró Dávid/Light Art Museum Budapest

A pillanat tere után felfelé vesszük az irányt, és az emeleten lévő vetítőterembe lépünk be. Itt hasonló élményben van részem, mint a legelső helyen volt. Első ránézésre nem ez a legrendhagyóbb alkotás, de ahogy Szabolcs fogalmaz, A nagy csend voltaképpen összesíti a teljes kiállítás gondolatiságát, és éppen ezért az egyik központi darabjának is felfogható. A felvétel Puerto Ricóba kalauzol, az Arecibo rádióteleszkóp közelébe, amit azért állítottak fel, hogy az űrkutatók földönkívüli lényekkel kereshessenek kapcsolatot. Azonban miközben teljes fókusszal fordulnak az ismeretlen világegyetem felé, csak egy dologról feledkeznek meg: azokról az élőlényekről, akik a szerkezet felállításához szükséges erdőirtás miatt elvesztették az élőhelyüket. A videóban egy környéken élő, veszélyeztetett papagáj gondolatai hangosodnak ki: az állat felhívja a figyelmet a tényre, hogy az emberi megértésen túl is létezik intelligencia – csak azt sokszor magától értetődőnek és érdektelennek vesszük.

„A papagáj hangja rámutat: fontos, hogy megértsük a környezetünket, és odafigyeljünk azokra az élőlényekre, amik körbevesznek bennünket. Ezekben ugyanis ugyanolyan komplexitást találhatunk, mint mikor a saját hatókörünket próbáljuk a végtelenségig terjeszteni.

Semmi probléma nincs azzal, hogy földönkívüli létformák után kutatunk. Csak közben ne feledkezzünk meg arról se, ami itt van mellettünk. Márpedig, ha felrúgjuk ezeket az együttműködési rendszereket, saját magunkat is korlátozzuk” – teszi hozzá Vida Szabolcs.

Tomás Saraceno: Hogyan gabalyítsuk pókhálóba az univerzumot?, 2018, Bíró Dávid/Light Art Museum Budapest

Bár sok installáció rabul ejt, talán innen a legnehezebb elszakadni. A videó összesen 17 perc hosszú, és nagyrészt statikus képekből áll, mégis üzenetével valahogy igazán beletalál a látogató lelkébe. Itt nincs nagy megfejtés és összetett gondolat kísérletek, itt csak a puszta valóság van: a tény, hogy sokszor annyira keressük az extremitást, hogy pont arról feledkezzünk meg, ami karnyújtásnyira van. Számomra ugyanerre a kérdésre reflektál a pár

méterrel arrébb található pókháló-installáció is. Tomás Saraceno Hogyan gabalyítsuk pókhálóba az univerzumot? című műve olyan, mint egy mozgó meditáció. A művet egy pók – bizonyos *Cyrtophora citricola* hozta létre –, a Saraceno csak annyit tett, hogy szénszál és lézer segítségével rámutatott annak elképesztő részletességére.

Ahol a bolygó gyógyul

A felső szinten körbeérve ismét egy laboratóriumszerű teremben találok magam, előttem egymásra pakolt terráriumok, bennük különleges képződmények. Első blikkre úgy festenek, mintha egy furcsa táj makettjei lennének, de Szabolcs elárulja: ezek itt élőlények, pontosabban olyan struktúrák, amik ősi mikroorganizmusokat, úgynevezett cianobaktériumokat tartalmaznak. Bár elég rég jártam biológiaórán, ez a szó még ismerősen cseng. A cianobaktériumok nem kisebb feladatot vállaltak úgy 2,4 milliárd évvel ezelőtt, mint a Föld oxigénjének létrehozását – és ez történik most, ezekben a terráriumokban is, ahol a fény, a nedvesség és a meleg segítségével a baktériumok a légköri szén-dioxid elfogyasztásával állítják elő az életbenmaradás egyik feltételét. Szabolcs elmondja: amit itt látok, az egyelőre kísérleti fázisban jár. A kutatók folyamatosan vizsgálják, mely formák, struktúrák és milyen környezeti tényezők támogatják leginkább a szerkezet működését – ez egy pillanatfelvétel a jelenlegi ismeretek mentén. Hogy pontosan hova vezet, még nem tudni, de üzenetével gyakorlatilag a teljes More Than Human-víziót magába sűríti:

„Fontos lenne, hogy a kizsákmányolás helyett inkább partneri viszonyt alakítsunk ki a bolygó élőlényeivel, hiszen mindenki ezzel jár a legjobban.

Itt az idő, hogy elrugaszkodjunk az emberközpontú szemlélettől, a gondolattól, hogy a saját előrehaladásunkra használjuk az egész világot. Mint láthatjuk, ez a stratégia elbukott – új megközelítésre van szükség. Ez a megközelítés pedig lehetne akár a természettel való együttműködés is.”

Mat

Collishaw: AΩ, 2016, Fotó: Bíró Dávid/Light Art Museum Budapest

A LAM művészeti igazgatója, Vida Szabolcs gondolata még sokáig, a kiállítás falain túl is elkísér. Az épületből kilépve ismét kell pár perc az akklimatizálódáshoz, de most valahogy puhább, elfogadhatóbb a zaj, a sok inger, ami körbevesz. Eszembe jut, hogy egyszer azt mondta egy barátom, a városi fák láthatatlanok, egy felmérés szerint az emberek nagy része nem is tudja, hogy az utcájában van-e egyáltalán fa vagy nincs. Mára ennyi lesz a fogadalmam: hazafelé megszámolni, pontosan háánnyal találkozom. Talán kezdetnek ez sem rossz.

Takács Dalma

Kiemelt kép: Xenorama – Studio for Audiovisual Art: DIOPTRICON, 2024, Fotó: Bíró Dávid/Light Art Museum Budapest